

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д-р Орлин Панайотов Дворянов, (СУ „Св. Климент Охридски“, ФНПП, катедра „Визуални изкуства“), шифър 8.2.

на

Дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по направление 8.2. с научна специалност 05.08.04. „Изкуствознание и изобразително изкуство“ с кандидат Иван Русков Лапатов.

Тема:

РЕ-ДЕФИНИРАНЕ.

Подразделяне и свързване на различните видове изразяване в дизайна и архитектурата

Дисертационният труд на Иван Лапатов засяга преди всичко въпроси свързани с областта на естетиката и теорията на изкуствата. Темата отразява намерението на автора да разгледа и анализира от съвременна гледна точка, различни постановки, критически съждения, категории и дефиниции направени от Имануел Кант в „Критика на чистия разум“, „Критика на практическия разум“ и „Критика на способността за съждение“. Иван Лапатов ясно заявява, че тези три философски произведения са „отправната система“ за неговите „субективни съждения“, чрез които се стреми да даде свой собствен принос в изследваната област.

Като **предмет** на труда се посочва *„подразделянето, свързването, забраната и унищожението на различните видове изразяване на представата на способността за въображение, както и основанията за това“*.(стр. 4). Подразделянето и свързването на различните видове изразяване фигурира и в заглавието на труда с уточнението, че става въпрос най-вече за дизайна и архитектурата.

Според мен значимостта на изследвания проблем в научен план може да се открие в задълбоченото проучване от страна на автора на предишен теоретичен опит както при философските разсъждения на Кант, така и на някои съвременни

автори, присъствието на които ще коментирам малко по-долу. При това не става въпрос единствено за проучване, а и за креативен опит за използване на постиженията на естетическата мисъл от миналото и настоящето в посока на извеждане на собствени размисли и приноси.

В научно-приложно отношение настоящият труд би бил особено полезен при изясняване на проблемите на съвременния синтез на изкуствата. Динамиката на развитието на дизайна, архитектурата и новите технологии се нуждае от актуални теоретични обосновки, които да изяснят дълбоките причини за промените в начините на свързване и подразделяне на видовете изразяване на представата на способността за въображение. Разбира се, необходимо е да се внесе и яснота по отношение на причините предизвикващи стремежа към отхвърляне, забрани и премахване при определени исторически обстоятелства на някои от тези видове.

Целите и задачите на дисертационния труд не са фиксирани по стандартния начин, но могат лесно да бъдат открити още в началото му. Наред с осъществяването на пространно изследване засягащо ред категории и дефиниции свързани с естетиката, като важна цел се откроява извеждането на идея за *„Таблица на видовете изразяване в изкуството“*. Според автора тя *„има потенциал за пълно описание на възможността за спонтанен синтез на способността за въображение“* (стр.5). Пак там са описани методите *„или особените форми на съпоставяне и процедури за осъществяване и постигане на хипотезата“*. Според мен задачите, които си поставя Иван Лапатов са свързани именно с прилагането на тези форми и процедури за да се докаже хипотезата и от там да се постигнат и целите на изследването. Задачите са свързани безспорно и с проучването на *„съществуването и реалността на свързване, подразделяне или отсъствие на видове на изразяване в дизайна и архитектурата“*.

Тук е мястото, на което искам да обърна внимание върху факта, че предложения дисертационен труд има подчертано философско-естетически характер. Авторът често се базира на авторитетите в областта, разсъждава върху пасажи от техните трудове, цитира и коментира различни постановки и дефиниции. Този подход доказва доброто познаване на литературните източници, а също и възможността за тяхното преосмисляне и интерпретации.

Така в *Първа глава* Лапатов се концентрира върху възможността за „разлагане на познанието за способностите за получаване и създаване на представа в дизайна и архитектурата на отделни елементи с намерение за чисто познание за тях...“

Във *Втора глава* подходът следва друга противоположна линия на развитие. Тя може да се определи като синтетично свързване на понятията в система обхващаща и определяща цялостна идея за дизайн и архитектура.

Тези две основни глави обхващат над 120 стр. от общия обем на труда, който е 150 стр. Естествено и същността на изследването е съсредоточена именно в тези 120 страници, които както е известно, не трябва да са обект на преразказ от страна на рецензента, а повод за изказване на повече или по-малко критични разсъждения.

В този смисъл смятам, че главното достойнство на проведеното изследване е сериозното задълбочаване на автора както в общата проблематика, така и в различни детайли свързани с отделни понятия, съждения, дефиниции. Положителен е опитът му сам да предложи дефиниции, чрез които да постигне известно актуализиране на проблематиката във връзка с дизайна и архитектурата.

Друг положителен момент е заявеното в началото придържане към трите системи на Кант с цел постигане на стабилна основа за протичане на собственото изследване. Към това могат да се добавят позоваванията на автори като Ернст Гомбрих, Умберто Еко, Пол Джонсън, Жан Франсоа Лиотар и др. В тези случаи е налице съпоставяне с отправната точка - критическата система на Кант.

Иван Лапатов подкрепя част от разсъжденията си по проблема с примери от историята на изкуството. Дадените примери са достатъчно подходящи и сами по себе си будят интерес. Бих казал, че известно увеличаване на броя им би допринесло за по-директното възприемане на някои от философско-естетическите постановки в труда.

Убеден съм, че авторът на дисертационния труд е положил не малко усилия при предварителното разработване на теоретичния модел, по който протича самото изследване. Но ми се струва, че общата структура на текста би могла да се балансира по един по-изчистен начин. Имам пред вид, че на места определени пасажии натежават по отношение на изпадането в подробности от естетически характер (например някои дефиниции) при това подкрепени и със следващи един

след друг цитати. За сметка на това на други места се появяват съвсем накратко, конспективно отбелязани идеи и бележки. Разтеглянето на разсъжденията в някои случаи пречи на лесното проследяване на най-същественото по отношение на пряката връзка с дизайна и архитектурата. Според мен върху тази връзка е необходимо по-често да се акцентира, защото понякога тя сякаш се откроява ясно в заглавието на конкретни части, а после се разтапя и изгубва в общия естетически обхват на темата.

В този ред на мисли искам да обърна внимание и на един на пръв поглед сравнително маловажен факт. Не малко от дадените примери свързани с историята на изкуството визират живописата и то ренесансовата и тази от непосредствено последвалите исторически периоди. Според мен по-големия процент от примерите е нужно да бъде пряко свързан с дизайна и архитектурата, доколкото самата тема е обвързана с тях. Безспорно когато се разглежда например естетическата категория „красиво“ няма как да не се споменат класическите образци. Но е необходимо да се обвържат и с дизайна и архитектурата в по-голяма степен. В началото на докторантския труд се прави анонс относно причините за появата на негативни форми за унищожение, ограничение, забрана на различни художествени произведения и видове изразяване. Според мен и в този аспект биха могли да се дадат повече ярки и конкретни примери, както и да се разшири анализа им.

По отношение на общата структура на дисертационния труд намирам за ненужно „Експерименталните изследвания“, които обхващат 2 страници и половина да се отделят в самостоятелна *Трета глава*, тъй като това поражда рязък дисбаланс по отношение на обема на текста в сравнение с предишните две глави. Предлагам просто този текст да бъде прибавен към изследването без да се номерира.

И в крайна сметка за мен не става ясно, защо „Изводи“ и „Заклучение“ се появяват в автореферата, а липсват в основния текст на дисертационния труд? Разбира се, възможно е в случая авторът да се придържа към правило или изискване, които да са неизвестни за мен, който съм свикнал с определен тип система на подреждане на изложението...

Като критични бележки мога да спомена наличието на множество технически грешки в текста, предимно пропуснати и разместени букви. Специално честото

разместване на отделни букви затруднява лесния прочит, просто защото изисква, макар и за миг, опит да се разгадае значението на конкретна дума. Към техническите грешки причислявам и различното отстояние на някои от заглавията, които се появяват „по-навътре“ или „по-навън“ от приетия основен стандарт.

Друга критична бележка, която съм длъжен да направя е изписването на имената на авторите и някои художествени произведения ту на латиница, ту на български. На места в труда това се случва дори при изброяването на няколко имена в едно изречение. Според мен в основния текст е необходимо да се изписват на български, а в „Ползвана литература“ и цитати под линия (когато става дума за произведения отпечатани на чужд език) да са на съответния език.

Справката за приносите и приложимостта на резултатите може да се проследи на страници 34, 35 и 36 от автореферата. Според мен първите два заявени приноса са натоварени с претенцията за едно максимално обобщаване на засегнатата в труда сфера. Мисля, че специалистите в областта на естетиката биха приели конкретните твърдения за дискуссионни, но това не означава, че те нямат приносен характер.

Отново обаче изказвам мнение, че идеята за съставяне на таблица на видовете изразяване в изкуството е наистина принос, който би могъл да се превърне в основа за едно сериозно и пълноценно *„описание на възможността за спонтанен синтез на въображението“*.

Приемам, че формулировката *„да се мисли повече отколкото понятието или произведението изразява...“* насочва към развитието или появата на нови идеи по отношение на изразяването в изкуството. Също така може да се каже, че в текста присъства достатъчно задълбочен анализ на категориите на вкуса, който отвежда към размисли относно *„естетическата способност за съждение с цел възможност за естетическа преценка в изкуството.“*

Останалите посочени приноси са по-скоро приложими в емпиричен план. Както авторът казва те могат да играят важна роля при разработването на определени видове курсови работи в академичните програми.

Също така намирам за особено важен факта, че дисертационния труд наистина е едно от малкото изследвания на български език с подобен характер в последно време. Появата на нови изследвания в областта на теорията на изкуствата е от

съществена важност във време, в което прагматичните нагласи и незаинтересоваността на обществото от културните процеси води до подмяна на духовните ценности. Това затвърждава убеждението ми, че Иван Лапатов е в състояние да продължи да развива успешно своите самостоятелни изследвания в предпочитаните от него области.

Като подкрепа на думите ми ще припомня, че авторът на настоящия труд е публикувал научна монография „Естетика“ през 2016 г. Под печат се намират и две други негови статии със заглавия „Модалност на красивото“ и „Вкусът – възможност за естетическа преценка“. От заглавията ясно може да се установи, че интересите на Иван Лапатов са сериозно насочени към конкретната област свързана с дисертационния труд.

Препоръките, които мога да направя са свързани със споменатите по-горе технически грешки, оформление и подреждане на текста, а също и с подбора на конкретните исторически примери. У мен остава усещането за една прибързаност по отношение на разпечатването на труда в преследването на някакви срокове. Сериозността на самото изследване предполага и проява на лична възискателност към неговия краен вариант предложен за разглеждане от научното жури.

Независимо от направените критични бележки относно техническото оформяне на текста и някои разсъждения свързани с дискуссионни моменти в дисертационен труд предлагам без колебание на уважаемото научно жури да присъди на Иван Русков Лапатов образователната и научна степен доктор.

01. 03. 2017 г.

Дворянов)

(проф. д-р Орлин

